

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију
23.12.2014. године, Научно-наставно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду.
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:
 1. **Др Биљана Ђорић Француски**, ванредни професор, ментор, уже научна област Англистика, Катедра за англистику, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, изабрана у звање 15.05.2012. године.
 2. **Др Љиљана Марковић**, редовни професор, члан Комисије, уже научна област Јапанологија, Катедра за оријенталистику, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, изабрана у звање 15.07.2009. године.
 3. **Др Михаило Антовић**, ванредни професор, спољни члан Комисије, уже научна област Англистичка лингвистика, Департаман за англистику, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, изабран у звање 23.04.2013. године
 4. **Др Петар Јевремовић**, доцент, спољни члан Комисије, уже научна област Општа психологија, Одељење за психологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду, изабран у звање 08.03.2006. године, последњи избор 17.02.2011. године.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Јелена (Милун) Ракић
2. Датум рођења, општина, република:
26. 10. 1978, Савски венац, Београд, Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:
30. 11. 2007, Београд, Прототипска структура прелазних глагола у енглеском језику

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Наука о језику

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Културолошки аспекти концептуализације прототипичних емоција у енглеском језику

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација *Културолошки аспекти концептуализације прототипичних емоција у енглеском језику* кандидаткиње магистра Јелене Ракић обухвата 568 куцаних страница. Састоји се од два дела – првог теоријског, који обухвата прва 4 поглавља (стр. 1–210) и другог аналитичког, који обухвата преосталих 10 поглавља (стр. 211–538). Библиографија приложена на крају рада (стр. 539–568) садржи 346 јединица на четири језика. Рад садржи и резиме, на српском и енглеском језику, као и кратку биографију кандидаткиње. У раду се налази 12 табела и 15 слика-графикана.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У својој теоријски сасвим чврсто утемељеној докторској дисертацији, кандидаткиња мр Јелена Ракић успешно је обавила веома сложен задатак: на великом броју оригиналних примера из корпуса, класификованим према концептуалним метафорама и метонимијама, показано је који културолошки аспекти долазе до изражаја у енглеском језику при концептуализацији прототипичних емоција. Иако је домен емоција, према наводима кандидаткиње, солидно описан у литератури, оригиналност ове дисертације огледа се у увођењу истакнутих својстава англо-културе у објашњавање концептуалних метафора и метонимија издвојених на основу корпуса, како би се анализирано пресликавање неких општијих елемената те културе на језичка средства у домену емоција. Кандидаткиња наводи да се овај домен у литератури често описује у складу са интуитивно постулираним полазним метафорама истраживача, те истраживање обављено на предметном корпусу уједно потврђује неке од претпоставки из литературе, али истовремено указује и на постојање неких нових односа који обухватају и културолошке елементе у концептуализацији емоција, а до којих се може доћи испитивањем језичких података.

У **Уводу** (стр. 1–27) кандидаткиња мр Јелена Ракић даје преглед постулата когнитивне лингвистике, која је теоријски оквир дисертације, предмета и циљева рада (доказати да је концептуализација беса, туге, среће и страха условљена и биолошким и културолошким факторима који се преламају кроз језик) и коришћеног метода (квалитативна анализа корпуса). Друго поглавље, **Појам емоције – физиолошко и културолошко одређење** (стр. 28–92) пружа веома детаљан преглед савремених схватања у разним научним дисциплинама о односу емоција, културе и језика, указујући на неопходност укључивања лингвистичког

истраживања ради celovitog описа статуса емоција у једној култури. У трећем поглављу, **Метафора и метонимија** (стр. 93–164), кандидаткиња се бави овим појавама и теоријски, указујући на развојни пут ставова о њима, али и практично, показујући на примеру емоција у енглеском језику међузависност која постоји између метафоре и метонимије, човековог тела и језика којим говори. Четврто поглавље, под насловом **Енглески језик и култура** (стр. 165–210), пружа преглед општих одлика англо-културе и у њему кандидаткиња скреће пажњу на чињеницу да се у литератури веома ретко срећу директни осврти на англо-културу као такву, што Ракићева такође сматра дистинктивним обележјем англо-културних вредности. У овом поглављу кандидаткиња посебан акценат ставља на појам културних сценарија, које потом примењује на домен емоција у англо-култури. Значајан део овог поглавља бави се и античком теоријом хумора и дуализмом између разума и емоција.

Други, аналитички део дисертације почиње уводним разматрањима (стр. 211–234), у којима се објашњава структура аналитичког дела рада и даје преглед граматичких структура које кандидаткиња сматра значајним за концептуализацију емоција у енглеском језику (бројивост, транзитивност и предлошке локативно-узрочне фразе). Пето поглавље, под називом **Емоције и кретање** (стр. 235–309), бави се концептуализацијом емоција у односу на кретање, где кандидаткиња показује да емоције могу бити и локације, али и предмети који се самостално крећу или препреке на замишљеном путу. Такође, емоције могу бити и објекти трансфера, где Ракићева посебно издваја концептуализацију среће као драгоцености, што указује на њен статус жељене емоције у англо-култури. У ово поглавље сврстана је и концептуализација емоција као ентитета способних за експанзију и промену позиције на замишљеној скали. Шесто поглавље, **Концептуална метафора садржавања на примеру емоција** (стр. 310–347) фокусира се на експлицитно језички профилисану емоцију као садржани објекат и на основу примера из корпуса постулира где се таква емоција смешта унутар доживљавача или изван њега. Кандидаткиња истиче да је могуће издвојити и културолошке и физиолошке факторе „смештања“ емоција у поједине делове тела, што је нарочито видљиво на примеру срца и грудног коша као садржатеља: срце је садржатељ за емоције које се доводе у везу са животом и здрављем, а грудни кош за оне емоције које доводе до убрзаног срчаног рада. Кандидаткиња указује и на чињеницу да ум може бити садржатељ за емоцију страха, али само када тај страх није непосредан. У наставку овог поглавља, мр Јелена Ракић представља хидраулички модел емоција на основу примера из корпуса, посебно се бавећи бесом, који је и најчешће навођен у литератури као пример за овакву концептуализацију. У седмом поглављу, **Емоције као течне супстанце или конкретни ентитети из стварности** (стр. 348–373), кандидаткиња се бави природом емоције као објекта. Иако се у литератури најчешће наводи да се емоције концептуализују као течности, на великом броју примера кандидаткиња показује разноврсност могућих концептуализација, између осталог и то да емоције осим као течности могу бити схваћене и као скривени објекти, производи или грађевине. Издвојили бисмо као веома значајне две: прва је концептуализација емоција као чистих супстанци или компоненти у смеси, где кандидаткиња на основу примера изводи закључак да се под истом лексемом за емоцију крију њена два аспекта – њено аутоматско јављање, када се она сматра чистом супстанцом, и емоција праћена другим когнитивним процесима, када се она може концептуализовати као смеша. Друга је концептуализација емоција као корозивних

супстанци, која сваку дуготрајну изложеност снажним осећањима третира као штетну по човека, приписујући емоцијама негативну вредност. Осмо поглавље, **Језичка реализација психофизиолошких реакција при доживљају емоција** (стр. 374–429), првенствено се бави концептуалним метонимијама, а кандидаткиња све издвојене реакције групише као спољашње, унутрашње и психолошке промене. Мр Јелена Ракић скреће пажњу на чињеницу да се у највећем броју случајева језички реализују управо оне реакције које се опажају и објективним посматрањем, али показује на примеру беса који изазива осећај хладноће да се бес код кога изостаје бурна реакција сматра опаснијим, јер подсећа на промишљено понашање, те и последице таквог беса могу бити озбиљније. Насупрот томе, кандидаткиња указује на тугу која може изазвати неку врсту задовољства код човека, што у први план ставља адаптивну функцију туге, насупрот њеном културолошком одређењу као штетне емоције. Општи закључак који кандидаткиња изводи на основу примера у овом поглављу је да је највећи број профилисаних реакција негативан. Девето поглавље, чији је наслов **Емоције као претња по здравље** (стр. 430–437), даље истражује ову културолошки условљену штетност емоција, те се емоције концептуализују као болест или отров. У десетом поглављу, **Емоције као изазивачи осета** (стр. 438–466), кандидаткиња скреће пажњу да у лаичком моделу емоција није одржива разлика која се у психологији прави између осета и осећања или емоција, будући да говорници енглеског језика емоције могу схватити и као изазиваче чулних осета, па емоције могу имати квалитете топлоте, хладноће, светлости, укуса, мириса, тежине и тако даље. Овде се истиче врела туга, као културолошки условљена појава, која у први план ставља штетност туге по онога ко је доживљава. Такође, кандидаткиња скреће пажњу да је у највећем броју случајева емоција као драж непријатна по човека. Једанаесто поглавље, **Емоције концептуализоване као жива бића** (стр. 467–500), за предмет има емоције којима се пре свега приписују агентивна својства, па се емоције концептуализују као персонификоване, мада на основу примера из корпуса кандидаткиња показује да је могућа и концептуализација попут животиња или биљака. Персонификована емоција или емоција као дивља животиња потенцира схватање по коме емоција представља опасност по човека. У дванаестом поглављу, **Емоције као мотиватори** (стр. 501–506), кандидаткиња се бави примерима у којима се емоција концептуализује као мотиватор у смислу да или подстиче човека на деловање или га у томе спречава. Сама емоција може имати антропоморфне карактеристике, али и не мора, већ може да се схвати као ентитет из стварности који човек тумачи и на основу тог тумачења одлучује да ли ће деловати или не, наводи мр Јелена Ракић. Тринаесто поглавље, под називом **Емоције као природне појаве** (стр. 507–526), такође у први план ставља агентивност и аутономност емоција, као и њихову штетност по човека. Пре свега се истичу концептуализације емоција као природне силе воде и ватре, али и атмосферске појаве којима се замагљује виђење које метафорички стоји у вези са рационалним понашањем.

У **Закључку** (стр. 527–538) кандидаткиња сумира резултате и предлаже могуће правце будућих истраживања у овој области, указује на међусобну повезаност издвојених концептуализација путем „породичних сличности“, те изводи закључак да у најширем смислу све концептуализације повезује циљни домен силе. Оригинални допринос кандидаткиње види се у томе што она домен силе ставља у контекст релевантних културних сценарија у англо-

култури, пре свега сценарија о објективности и ненаметању, заокружујући тако исцрпно, промишљено и у сваком погледу узорно спроведено истраживање теме, богато многобројним релевантним и оригиналним увидима, као и иновативним закључцима.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. “Emotions in English: Cultural Scripts as Mediators Between Language and Culture”. *FACTA UNIVERSITATIS, Series Linguistics and Literature* 11(1), 2013, 75–89.
2. „Бројивост именица за означавање емоција у енглеском језику – осврт из угла когнитивне лингвистике“. *Наслеђе, Крагујевац* 27(1), 2014, 183–191.
3. “Emotion in Motion: Conceptualisation of FEAR in English in Terms of Movement and Location”. *Филолог* 9, 2014, 63–80.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У својој докторској дисертацији *Културолошки аспекти концептуализације прототипичних емоција у енглеском језику*, кандидаткиња магистар Јелена Ракић веома обимном, обухватном и прецизном анализом убедљиво аргументује чврсто теоријски утемељене и научно релевантне закључке које ћемо овде изложити као резултате њеног истраживања.

Лингвистичка проучавања домена емоција пружају увид у то како се у једној културно-језичкој заједници схватају емоције. На примеру концептуализације емоција у енглеском језику види се да се и физиолошки аспекти човековог постојања конституишу културним путем, јер култура филтрира шта се сматра битним и оно што се профилише у језику, а то је нарочито очигледно на примерима метафоре о садржавању и профилисаним физиолошким реакцијама.

Највећи број профилисаних физиолошких реакција у енглеском језику и профилисаних делова тела као садржатеља за емоцију одговара ономе што је објективно опажено у стварности. Ово је у складу са културним сценаријем о објективности, по коме је идеал саопштавати само о ономе што се зна. Све метафоричке концептуализације прототипичних емоција имају као циљне домене ентитете са којима је човек у интеракцији у стварности. Међу циљним доменима нема натприродних или дубоко симболичких појмова. Одступање од објективног пресликавања из стварности културно је маркирано, према дихотомији између разума и емоција, којом се разум више вреднује у англо-култури.

Емоције се у англо-култури схватају као ентитети одвојени од човека. Четири централне концептуализације емоција у англо-култури су емоције схваћене у односу на кретање, емоције као садржани објекти, емоције као жива бића и емоције као природне појаве. Издвојене метафоре имају експликативну и евалуативну вредност. Један исти циљни домен може имати више изворних домена, у зависности од комуникативних циљева и контекста.

Тиме се могу објаснити и наизглед противуречне концептуализације у вези са једном истом емоцијом.

Теорија хумора има одјека у савременој концептуализацији емоција у хидрауличком моделу, заснованом на повећању температуре и притиска у садржатељу. Концептуализацију емоција као живих бића, природних појава, садржаних објеката у хидрауличком моделу и локација повезује појам силе, те се централном концептуалном метафором у енглеском језику за емоције може сматрати метафора ЕМОЦИЈА ЈЕ СИЛА. Лаичко схватање емоција у англо-култури одговара прототипу динамике силе. Културни сценарио о аутономији и ненаметању не дозвољава да се принудом делује на неког другог. Динамика силе не уклапа се у овај сценарио, те се свако јачање емоција концептуализованих као било каква сила сматра маркираним стањем у англо-култури. Услед тога, емоције се генерално перципирају као негативне појаве у англо-култури.

Интензитет емоција значајнији је у концептуализацији од димензије пријатности: снажан доживљај позитивно вредноване емоције среће концептуализује се на исти начин као и снажне негативне емоције. С друге стране, у језику се рефлектују блаже норме које регулишу испољавање позитивно вредноване емоције среће. Домен емоција у англо-култури има своју специфичну структуру која је компатибилна са општијим културним моделима у англо-култури.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА:

Ауторка докторске дисертације *Културолошки аспекти концептуализације прототипичних емоција у енглеском језику*, магистар Јелена Ракић, показала је свестрано познавање и дубоко разумевање свих појмова од значаја за темељну анализу културолошких аспеката концептуализације прототипичних емоција у енглеском језику, а у оквиру савремених схватања у когнитивној лингвистици. У питању је интелигентан, компетентан, добро структуриран и врло читљив рад, са промишљеним и врло детаљним прегледом, обимним истраживањем и разумним закључцима. Уложен је очигледно велики труд и рад, о чему сведочи и библиографија од 346 јединица, која сама по себи представља значајан извор за будућа истраживања из области којом се бави ова докторска дисертација. Неоспоран допринос науци, како српској англистици тако и лингвистичкој терминологији српског језика, представља и превод пажљиво одабраних цитата, који је захтевао много промишљања јер неки од термина у нашој научној и стручној литератури до сада нису коришћени на српском језику. Оригинална запажања кандидаткиње одликују се јасним, конкретним и прецизним научним језиком, али и лепим стилем. Резултати истраживања су релевантни и оригинални, те сматрамо да је кандидаткиња магистар Јелена Ракић у потпуности задовољила захтеве научног приказа и тумачења резултата свог истраживања.

X ПРЕДЛОГ:

Имајући у виду све што је речено и на основу укупне оцене дисертације, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета у Београду следеће:

Будући да је кандидаткиња магистар Јелена Ракић у потпуности задовољила све захтеве који се постављају при изради докторске дисертације, Комисија сматра да је дисертација ***Културолошки аспекти концептуализације прототипичних емоција у енглеском језику*** научно поткрепљена и на завидном нивоу као вредно научно дело, те са задовољством предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета у Београду да ову докторску дисертацију прихвати, а кандидаткињу позове на усмену одбрану пред истом Комисијом (**Проф. др Биљана Ђорић Француски**, ванредни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду, ментор; **Проф. др Љиљана Марковић**, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду, члан Комисије; **Проф. др Михаило Антовић**, ванредни професор, Филозофски факултет Универзитета у Нишу, спољни члан Комисије; **Доц. др Петар Јевремовић**, доцент, Филозофски факултет Универзитета у Београду, спољни члан Комисије).

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

др Биљана Ђорић Француски, ванредни професор

1. _____

др Љиљана Марковић, редовни професор

2. _____

др Михаило Антовић, ванредни професор

3. _____

др Петар Јевремовић, доцент

4. _____